

צח ע"ב

[א] אי דלית בי' ארבעה אפילו כנגד חלונו כו' [ותיבות שבנתיים מוקפות].

אור אליהו

שלפנינו בגמ'. ולפי גירסא זו משמע, שהטעם שאין לומר שבזיו העליון אין ארבעה טפחים, הוא משום שאז הוא מקום פטור. ולפי זה נמצא, שמקום פטור הוא סיבה להחמיר, שלכן אסור להשתמש אפילו כנגד החלון. והוא תמוה, שאדרבא, כיון שהוא מקום פטור, יש בזה סיבה להקל¹¹⁰.

ואולי משום כך לדעת רבינו צריך לגרוס:

פטור הוא ומותר לכתף עליו". וכן תמה עליו באדרת אליהו (שם): "כי מה שפירש רש"י על פי גירסא זו דחוק הוא".

וראיתי בספר דקדוקי סופרים (אות ו) שברש"י כת"י כתב: "מקום פטור הוא - לא גרסינן", ומבואר שאדרבא רש"י כתב שלא גורסים כגירסא שלפנינו "מקום פטור הוא", אלא שרש"י מעצמו הקשה, שלכאורה היה מקום להחמיר כיון שהוא מקום פטור, ועל זה תירץ רש"י שבאופן זה אין להחמיר, כיון שבאופן זה שאין ארבעה יש חשש גדול שיפלו הכלים, ממילא נחשב שזורק להדיא לרשות הרבים. והוסיף הדקדוקי סופרים שגם ברש"י בדפוס שאלוניקי ופיזרו אין את התיבות "מקום פטור הוא".

ונראה שכן משמע באור זרוע (ב הלכות עירובין רא), שהביא את דברי הגמ' בלא התיבות "מקום פטור הוא", ואז מיד העתיק את לשון רש"י: "היכי דמי אי דלית ביה ארבעה, אפילו כנגד חלונו לא לשתמש. נהי דמקום פטור הוא ומותר לכתף עליו, מיהו תשמיש תדיר לא משתרי ביה, דלא חזי לתשמישתיה, ושכיחי למינפל לרשות הרבים. ואף על גב דאוקימנא בכלים הנשברים, הני מילי דאית ביה ארבעה, דלא שכיחי למינפל כולי האי, אבל הכא דרובא נפלי, מחזי כמאן דשדי להדיא לרשות הרבים". ומשמע שהבין האור זרוע, שגם לפי רש"י לא גורסים את התיבות "מקום פטור הוא" ודו"ק.

[א] בגמ': "תניא נמי הכי, זיו שלפני החלון היוצא לרשות הרבים, נותנין עליו קערות, וכוסות, קיתונות וצלוחיות. ומשתמש בכל הכותל עד עשרה התחטונים, ואם יש זיו אחד למטה ממנו משתמש בו, ובעליון אין משתמש בו אלא כנגד חלונו. האי זיו היכי דמי, אי דלית ביה ארבעה, מקום פטור הוא, ואפילו כנגד חלונו נמי לא ישתמש", כך היא הגירסא

וזרוע". ונראה ברור שהמאירי גרס כגירסא שלפנינו "שאי למלי אין מחיצה מרחיק ארבע אמות וזרוע" (אלא שלפי זה צ"ע מדוע צריך להרחיק באופן זה ארבע אמות), אבל רבינו שגרס "שאי למלי אין מחיצה זרוע", שפיר אפשר לומר שסובר, שכאשר יש מחיצות בחצר הקטנה, מותר לזרוע בקטנה על ידי הרחקת ארבע אמות.

110. וכן כתב באדרת אליהו (לרבי רפאל עמנואל חי ריקי זצ"ל): "ולא גרסינן אי דלית ביה ארבעה מקום פטור הוא, ואפילו כנגד חלונו נמי לא ישתמש, דמלשון זה נראה דמפני היותו מקום פטור מקשה, ואינו כן, דאיפכא מסתברא".

והנה כתב רש"י: "אי דלית ביה ארבעה מקום פטור הוא - ואפילו כנגד חלונו לא לשתמש, נהי דמקום פטור הוא ומותר לכתף עליו, כדקיימא לן: מקום שאין בו ארבעה מותר לבני רשות הרבים ולבני רשות היחיד לכתף עליו, מיהו, תשמיש תדיר לא משתרי ביה, דלא חזי לתשמישתא ושכיחי כלים למינפל לרשות הרבים, ואף על גב דאוקמינן בכלים הנשברים, הני מילי בדאית ביה ארבעה, דלא שכיחי למינפל כולי האי, אבל הכא דרובא נפלי, מחזי כמאן דשדי להדיא לרשות הרבים". ולכאורה מה שכתב רש"י לפרש את מה שכתוב "מקום פטור הוא" - הוא דחוק, שפשט לשון הגמ' משמע, שזה שהוא מקום פטור הוא סיבה להחמיר, כמו שביארנו למעלה, ואילו רש"י מבאר, שאדרבא זה שהוא מקום פטור הוא טעם להקל (נהי דמקום

קד ע"ב

[א] רש"י ד"ה חייב חטאת בשוגג כו' - הוא ט"ס דכהדיא אמרי' בתורת כהנים (פ' א"מ) דאינו אלא [חייב מלקות] בארבעים. והביאו רש"י בעצמו, וכ"כ הראב"ד, וכ"ה בירושל'.

אור אליהו

בשוגג, וכרת על זדונו, משום כי את מקדש ה' טמא". ומבואר בדברי רש"י¹¹², שמי שמכניס במזיד כלי שנטמא על ידי שרץ חייב כרת¹¹³. וצריך לומר שהוא טעוה סופר ברש"י¹¹⁴, משום דכהדיא אמרינן בתורת כהנים (פרשת אחרי מותר פרשה ח, יא, יג) דהמכניס בגד טמא למקדש אינו אלא במלקות ארבעים¹¹⁵: "ואם לא יכבס ונשא עונו, יכול על כיבוס בגדים יהיה ענוש כרת, תלמוד לומר, ובשרו לא ירחץ ונשא עונו, הא כיצד על רחיצת גופו ענוש כרת, ועל כיבוס בגדים בארבעים"¹¹⁶. והביאו רש"י (בפירושו על התורה,

"האי זיו היכי דמי, אי דלית ביה ארבעה, אפילו כנגד חלונו נמי לא ישתמש"¹¹¹, ותיבות "מקום פטור הוא" שבנתיים היו מוקפות, והיינו שיש למחוק אותם. ולפי גירסא זו הטעם שאי אפשר לומר שהזיו העליון אין בו ארבעה טפחים, משום שאז יש חשש גדול שמה שיניח שם יפול, ונחשב כאילו זורק מרשות היחיד לרשות הרבים, ולכן אפילו כנגד חלונו לא ישתמש.

[א] בגמ': "אמר רב טבי בר קיסנא אמר שמואל, המכניס טמא שרץ למקדש חייב". וכתב רש"י ד"ה חייב: "חייב - חטאת

גם שם הוא לשיטת רבי מאיר (אך עיין בערוך לנו בנדה שדחה תירוץ זה).

113. וכן מבואר בילקוט שמעוני (נשא רמו תרצט): "אמר רב קטינא אמר שמואל, המכניס טמא שרץ למקדש חייב חטאת". וכיון שבשוגג חייב חטאת ממילא במזיד חייב כרת, כמבואר בכריתות (ב ע"א). 114. ולכאורה כוונת רבינו שצריך לגרוס ברש"י רק: "חייב - מלקות". ועל הגהה זו הקשו האחרונים: א. לכאורה קצת קשה למחוק כל כך תיבות (עיין דברות משה סנהדרין פח ע"א). ב. הלוא רש"י כתב כן בעוד מקומות (סנהדרין ונדה), וקצת קשה להגיה בכל המקומות. אמנם עיין הערה 112, שאת הסוגיות בסנהדרין ונדה אפשר ליישב כמ"ש התו"ט. ג. בראשונים (ר"ן, תוס' ר"ד) מבואר שגרסו בדברי רש"י כגירסא שלפנינו.

115. וכיון שבמזיד הוא בארבעים, ממילא בשוגג לא חייב חטאת, כמבואר בכריתות (שם).

116. ומדובר שם במי שאוכל קדשים או נכנס למקדש, כמו שכתוב שם מיד אחר כך: "מנין שאינו מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו, הזהיר

111. וכן גרסו: תוס' (ד"ה אי דלית), רא"ש (י, ה) וכן הוא בתוספותיו, ריטב"א, מגיד משנה (שבת טו, ד), אור זרוע (שם) וספר השלמה (עירובין י, ד). וכן הוא בכת"י וטיקן 109 א.

112. וכן כתב רש"י בנדה (לא ע"ב ד"ה אין) לגבי הלוכש בגדי בנות כותים ונכנס למקדש: "אין חייבין עליה - הלוכש או מתכסה באותן בגדים ונכנס למקדש פטור מקרבן, או אם נגעו אותן בגדים של משכב בתרומה, תולין דלא ידעינן אי נדה היא אי לא" כו'. ומשמע שאם הייתה ודאי נדה המכניסם בשוגג למקדש חייב חטאת, וממילא במזיד חייב כרת. אמנם התו"ט תירץ שבנדה הסוגיא היא לפי שיטת רבי מאיר, ואכן בתורת כהנים (שם) מבואר שלדעת אחרים (שהוא רבי מאיר, הוריות יג ע"ב) חייב כרת: "אחרים אומרים, ונשא עונו ונשא עונו לגזירה שוה, מה נשיאות עון אמור להלן בכרת, אף כאן בכרת" (אמנם לגבי רש"י כאן בעירובין נשאר בצ"ע). ועיין משנה למלך (ביאת מקדש ג, טז) שהקשה גם על רש"י סנהדרין פח ע"א. ועיין יד אליהו שגם שם אפשר לתרץ כנ"ל, שכן